

การปรับตัวและการจัดการวิถีการเกษตรแบบยั่งยืน ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาตำบลกะทูน อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช

An Adaptation and Management of Sustainable Agriculture in Sufficiency Economy

Conception : A Case Study in Kratoon, Phipun , Nakhon Si Thammarat.

สุธิรา ชัยรักษา เงินถาวร*

Sutira Chairaksa Ngernthaworn

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง การปรับตัวและการจัดการวิถีการเกษตรแบบยั่งยืน ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาตำบลกะทูน อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) และเสริมด้วยข้อมูลเชิงปริมาณ ศึกษาในพื้นที่ ตำบลกะทูน อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนและการปรับตัว ศึกษารูปแบบการจัดการในการแก้ปัญหาความเป็นอยู่ ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการศึกษาพบว่า สำหรับกะทูนเป็นชุมชนกลางหุบเขาที่มีอายุยาวนานประมาณ 300 ปี ในอดีตคนในพื้นที่ประกอบอาชีพหาของป่า ทำนา เลี้ยงสัตว์ และปลูกข้าวไร่ มีวิถีแบบเรียบง่ายดำรงชีวิตแบบธรรมชาติ มีพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ในปี พ.ศ. 2531 เกิดอุทกภัย กระแสน้ำป่าที่รุนแรง เป็นการสูญเสียครั้งใหญ่สะเทือนใจแก่ชาวกะทูนเป็นอย่างมาก ชาวบ้านกะทูนที่รอดชีวิตต้องอพยพไปอยู่อาศัยในที่ต่าง ๆ และสร้างชุมชนใหม่ จากเหตุการณ์ดังกล่าวพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ทรงมีพระราชดำริให้มีการสร้างอ่างเก็บน้ำเพื่อการบรรเทาอุทกภัยและฟื้นฟูพื้นที่ อ่างเก็บน้ำแห่งนี้มีทัศนที่สวยงาม จากบทเรียนอุทกภัยคราวนั้น ส่งผลให้ชุมชนและสังคมชาวกะทูนเริ่มพัฒนาและจัดการสู่ความทันสมัย ควบคู่ไปกับการใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง พลิกฟื้นวิกฤติดังกล่าว เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน ทั้งการพัฒนาระบบนิเวศของชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม ชาวบ้านให้ความสำคัญกับธรรมชาติและตระหนักถึงคุณค่าของธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น

คำสำคัญ : การปรับตัว จัดการ การเกษตรแบบยั่งยืน เศรษฐกิจพอเพียง

* อาจารย์ประจำหลักสูตรการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

บทนำ

ระบบเศรษฐกิจชุมชนในอดีต ภายใต้วิธีการผลิตที่ถูกนิยามในภายหลังว่าเป็นวิธีการผลิตแบบพอเพียง ปัจจุบันนั้นเริ่มมีการปรับเปลี่ยนไปสู่การผลิตตามระบบทุนนิยมมากขึ้น สำหรับการศึกษาเรื่อง การปรับตัวและการจัดการวิถีการเกษตรแบบยั่งยืน ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาดำบลกะทูน อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นการศึกษาชุมชนที่เคยถูกทำลายจากภัยพิบัติทางธรรมชาติผู้คนต้องบอบช้ำทั้งร่างกายและจิตใจ จากเหตุการณ์ภัยพิบัติได้เกิดขึ้นกับชาวกะทูนเมื่อปลายปี พ.ศ. 2531 เวลาผ่านไป 20 กว่าปี ปัจจุบันนี้ความเป็นอยู่ของพวกเขาเป็นอย่างไรกับภาวะแวดล้อมและระบบนิเวศที่เปลี่ยนไป และในขณะที่ปัจจุบันชุมชนทั่วไปยังต้องประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจต่าง ๆ แล้วชาวกะทูนมีการปรับตัวเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันเรื่องนี้อย่างไร ชาวบ้านเหล่านี้ยังคงธำรงวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติก่อนภัยพิบัติหรือไม่ และมีกระบวนการจัดการเพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนให้เกิดความยั่งยืนได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนและการปรับตัวของชาวบ้าน ตำบลกะทูน อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช
2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ของชุมชน องค์การ เครือข่ายชุมชน ในการแก้ปัญหาความเป็นอยู่ ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ท่ามกลางกระแสทุนนิยมที่โหมกระหน่ำเข้ามาใน ตำบลกะทูน อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช
3. เพื่อนำผลการศึกษามาใช้ในการยกระดับความเป็นอยู่ แก้ไขปัญหาและเยียวยา ให้แก่ชาวบ้านที่ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ ได้ตรงจุด และสร้างความ

เข้มแข็งแก่ชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง อันก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการเกษตรแบบยั่งยืน

วิธีการศึกษา

ในการศึกษาใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) เป็นหลัก และเสริมด้วยข้อมูลเชิงปริมาณ พื้นที่ในการศึกษาคือตำบลกะทูน อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช เหตุที่เลือกพื้นที่นี้เพราะว่าเป็นชุมชนที่เคยถูกทำลายจากธรรมชาติหรือจากภัยพิบัติทางธรรมชาติ ทำให้ชาวบ้านปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ รวมทั้งต้องสร้างอาชีพใหม่ และต้องมีกระบวนการจัดการเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และขอบเขตเชิงเนื้อหาในการศึกษา คือศึกษาบริบทของชุมชนและการปรับตัวของชาวบ้าน ตั้งแต่ช่วงก่อนประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติจนถึงปัจจุบัน ประการที่สองคือศึกษาการจัดการ การแก้ปัญหาความเป็นอยู่ของชุมชน และประการสุดท้ายศึกษารูปแบบในการยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชน วิธีการศึกษาเริ่มด้วยการศึกษาจากเอกสารอันเป็นข้อมูลทุติยภูมิต่อจากนั้นเป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม เข้าไปดูสภาพจริง ด้วยการพบปะกับผู้นำชุมชน ชาวสวนยางพาราในชุมชน มีการสนทนา สังเกต สัมภาษณ์ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

ผลการศึกษา

บริบทของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงชุมชน

ในอดีตชุมชนกะทูนเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอฉวาง ในปีพ.ศ. 2515 ได้ยกฐานะตำบลฟิปูนเป็นอำเภอแยกจากอำเภอฉวาง กะทูนต่อมาจึงเป็นตำบลหนึ่งในอำเภอฟิปูน ชุมชนกะทูนเป็นพื้นที่ทุรกันดาร ห่างจากตัวเมืองนครศรีธรรมราช 109 กิโลเมตร มีอายุประมาณ 300 ปี กะทูนเป็นชุมชนกลางหุบเขาที่ในอดีตคนในพื้นที่ประกอบอาชีพหาของป่า ทำนา เลี้ยงสัตว์ และปลูกข้าว การดำเนินชีวิตของชาวบ้านมีวิถีแบบเรียบง่าย

ง่ายดำรงชีวิตแบบธรรมชาติ มีการล่าสัตว์ หาของป่า และประกอบอาชีพทางการเกษตร มีการทำนา ทำสวนยางพารา และสวนผลไม้ มีพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจ วัดที่สำคัญคือ มีวัดศรีมาราม หรือ วัดกะทูนเหนือ ตั้งอยู่ตรงใจกลางเมือง มีคลองกะทูนไหลผ่าน และมีโรงเรียนในกะทูนคือโรงเรียนชุมชนวัดกะทูนเหนือ การเดินทางไปยังกะทูนจะผ่านถนนลาดยางสาย 4224 ผ่านตลาดกะทูน ผ่านตำบลเขาพระ ผ่านเข้าตลาดบ้านส้อง อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

แต่ในปี พ.ศ. 2531 เกิดอุทกภัย กระแสน้ำป่าที่รุนแรง พัดพาบ้านเรือนของชาวบ้านสูญหายไปกับสายน้ำจนไม่เหลือ กระแสน้ำทำลายทุกอย่างจนสิ้น เป็นการสูญเสียครั้งใหญ่หลวงสร้างความสะเทือนใจแก่ชาวกะทูนเป็นอย่างมาก ผลกระทบจากการเกิดอุทกภัยครั้งนั้นนอกจากทำให้ผู้คนล้มตายจำนวนมาก ยังทำให้ทรัพย์สินเสียหายทั้งบ้านเรือน สวน นา พืชผลไม้ แม่น้ำลำคลอง ที่ทำกิน ชาวบ้านกะทูนที่รอดชีวิตต้องอพยพไปอยู่อาศัยในที่ต่าง ๆ ลักษณะชุมชนที่สร้างใหม่ ที่บ้านห้วยช่อง บ้านเรือนบริเวณที่รัฐบาลแบ่งให้ปลูกบ้านหลังละ 50 ตารางวาโดยมีการจับฉลากเพื่อเลือกที่ ๆ ทางรัฐจัดสรรให้ บ้านรัฐจัดสรรให้จะเป็นบ้านชั้นเดียว การสร้างบ้านนั้นทางราชการช่วยเหลือในส่วนของวัสดุสำหรับปลูกบ้าน หากครอบครัวไหนมีเงินก็จะสามารถสร้างบ้านได้ตามความชอบของตนได้ แต่ก็ยังมีบางครอบครัวที่ไม่ได้รับจัดสรรในหมู่บ้านห้วยช่อง ไปอยู่ที่ชุมชนอื่น ๆ ที่รัฐจัดสรรให้ เช่น ที่ตำบลลูกพระ อำเภอกงหรา

จากเหตุการณ์ดังกล่าวพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ทรงเล็งเห็นถึงความทุกข์ยากของชาวบ้านที่ต้องประสบเหตุการณ์สูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ ทรงมีพระราชดำริให้กรมชลประทานสร้างอ่างเก็บน้ำขึ้น เพื่อการบรรเทาอุทกภัยและฟื้นฟูพื้นที่ เสริมในปี

2540 นับว่าเป็นอ่างเก็บน้ำที่ใหญ่มากและได้อ่างเก็บน้ำในอดีตก็นับหมู่บ้านกะทูนในอดีตนั่นเอง อ่างเก็บน้ำแห่งนี้มีทิวทัศน์ของทะเลสาบและขุนเขาที่สวยงาม ได้รับการขนานนามว่าเป็น สวิตเซอร์แลนด์แดนใต้ การสร้างอ่างเก็บน้ำคลองกะทูนนี้ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการบรรเทาอุทกภัยในเขตพื้นที่ของกลุ่มน้ำตาปีตอนล่าง และเพื่อการเกษตรในพื้นที่ชลประทาน นอกจากนั้นในอ่างเหนือเขื่อนยังใช้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืด และใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของอำเภอฟิโนได้อีกด้วย

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวกะทูนในปัจจุบัน

จากบทเรียนอุทกภัยคราวในปี พ.ศ. 2531 ส่งผลให้ชุมชนและสังคมชาวกะทูนเริ่มพัฒนาสู่ความทันสมัย พลิกฟื้นวิถีชีวิตดังกล่าวเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน ทั้งการพัฒนาระบบนิเวศของชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การรวมศูนย์การจัดการทรัพยากรทั้งป่าไม้ ที่ดิน ทรัพยากรน้ำ และทรัพยากรทางชีวภาพต่างๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม จัดความสามารถในการรองรับและการฟื้นตัวของธรรมชาติ ชาวบ้านให้ความสำคัญกับธรรมชาติและตระหนักถึงคุณค่าของธรรมชาติเพิ่มมากขึ้น

ลักษณะบ้านเรือน

ลักษณะบ้านเรือนของชาวกะทูนส่วนใหญ่เป็นบ้านปูนชั้นเดียว แบ่งเป็นสัดส่วนตามลักษณะบ้านแบบแปลนจากช่างในชุมชน การสร้างบ้านใช้วัสดุจากอิฐ ปูน และไม้ เป็นวัสดุหลัก พื้นบ้านจะปูกระเบื้อง ลวดลายสวยงาม รอบบริเวณบ้านมักจะมีการปลูกดอกไม้ประดับ ปลูกผักสวนครัว และมีการปลูกไม้ผลต่าง ๆ เช่น เงาะ มังคุด กระท้อน เพื่อเป็นร่วมเงาและบริโภค สมาชิกส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยวถึง

ประมาณร้อยละ 80 มีครอบครัวขยายอยู่ข้างเป็น ลักษณะอาศัยอยู่ร่วมกับพ่อแม่ภายหลังแต่งงาน หรือ บางครอบครัวที่ปู่-ย่า หรือ ตา-ยาย อยู่ร่วมด้วยเป็น ครอบครัวใหญ่ สำหรับครอบครัวเดี่ยวนั้นมีสมาชิก ในครอบครัวประมาณครอบครัวละ 4-7 คน

การสัญจรในชุมชน

การสัญจรภายในชุมชนส่วนใหญ่ใช้ รถจักรยานยนต์ และรถยนต์ในการสัญจร สำหรับ ถนนในชุมชนนั้นจะมีทั้งถนนลาดยาง ถนนคอนกรีต และถนนดินแดง ถนนลาดยางจะเป็นทางสายหลักมา จากตัวอำเภอพิปูน โดยสามารถเดินทางผ่าน ถนนลาดยางสาย 4224 สายจันดี-พิปูน-ห้วยปรือ เข้าสู่ ตำบลกะทูนรวมทั้งบริเวณรอบอ่างเก็บน้ำจะเป็น ถนนลาดยางโดยรอบ ถนนภายในชุมชนตามซอยย่อย ต่าง ๆ จะเป็นถนนคอนกรีต สองข้างทางจะผ่านสวน ผลไม้ทั้งลองกอง เงาะ ฯลฯ ของชาวบ้าน

ตลาดนัดในชุมชน

ตลาดของหมู่บ้านจะเป็นตลาดแบบชาวบ้าน เป็นการนำพืชผลทั้งในชุมชนและนอกชุมชนมาซื้อขาย แลกเปลี่ยนกัน ส่วนใหญ่เป็นผัก ผลไม้ตามฤดูกาล นอกจากนั้นยังมีอาหารทั่วไป ทั้ง หมู เห็ด เป็ด ไก่ ครอบ ยังมีแม่ค้าจากต่างถิ่นที่นำอาหารทะเลต่าง ๆ เข้า มาขายมีให้เลือกซื้อมากมาย รวมทั้งเสื้อผ้าและของใช้ ต่าง ๆ ในครัวเรือนให้ผู้คนได้ซื้อหา โดยตลาดแห่งนี้ จะมีการจับจ่ายกันในทุกวันพุธ ศุกร์ และอาทิตย์

การสาธารณสุขปกอื่น ๆ

การพัฒนาด้านสาธารณสุขปกในหมู่บ้าน ได้รับอิทธิพลมาจากการพัฒนาของภาครัฐตาม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 พ.ศ. 2520 -2525 มีการพัฒนาสาธารณสุขประโยชน์มากมาย โดยเมื่อ ประมาณ ปี พ.ศ. 2530 การมีไฟฟ้าเข้ามาติดตั้งระบบ ไฟฟ้าให้ใช้ในพื้นที่ ต่อมาจึงมีไฟฟ้าใช้ในพื้นที่ เมื่อ เกิดดินโคลนถล่มปี พ.ศ. 2531 เสาไฟฟ้าในพื้นที่หัก

โค่นในขณะนั้นจึงไม่มีไฟฟ้าในพื้นที่ระยะหนึ่ง หลังจากย้ายมาอยู่ในพื้นที่ปัจจุบัน ได้มีไฟฟ้าใช้เกือบ ทุกครัวเรือน ส่วนน้ำประปานั้น จะมีการทำประปา หมู่บ้าน โดยแต่ละหมู่บ้านมีการบริหารจัดการเก็บ ค่าใช้จ่ายกันเอง จากการศึกษาพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ของกะทูนยังรองรับน้ำฝนไว้ดื่ม ส่วนน้ำใช้มี น้ำประปาใช้ในการชำระล้าง เช่น ซักผ้า อาบน้ำ และ ยังมีชาวบ้านจำนวนไม่น้อยที่ยังใช้น้ำบ่อเพื่อการ อุปโภคบริโภค และมีน้ำจากอ่างเก็บน้ำมาทำ การเกษตร

ส่วนราชการในชุมชนกะทูน

สำหรับหน่วยงานของทางราชการที่สำคัญใน พื้นที่กะทูน องค์การบริหารส่วนตำบลกะทูน โรงเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สถานีวิทยุชุมชนน้ำตาปี สำนักงานเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ากะทูน ฯลฯ

ศาสนาและวัฒนธรรม

ศาสนาพุทธนับว่ามีความสำคัญกับผู้คนใน กะทูนมาช้านาน ซึ่งมีวัดในตำบล ได้แก่ วัดโพธาราม วัดห้วยกลาง วัดนางเอื้อย และวัดศรีมาราม สำหรับ วัดศรีมารามหรือวัดกะทูน เดิมที่ถูกน้ำท่วมดินโคลน ถล่มเมื่อ ปี พ.ศ. 2531 ปัจจุบันเหลือยอดเมรุอยู่กลางน้ำ และวัดกะทูนได้ถูกสร้างขึ้นใหม่ในบริเวณเหนืออ่าง เก็บน้ำ นอกจากวัดทั้ง 4 วัดนี้แล้วยังมีวัดในบริเวณ ใกล้เคียงที่คนกะทูนไปทำบุญกันในตำบลใกล้เคียง เช่น วัดปากจ้ง วัดห้อยโก เป็นต้น ส่วนพิธีกรรม ต่าง ๆ ยังมีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ที่ทำหน้าที่ ให้คนในชุมชนเกิดความรักความสามัคคีกัน หลักเกณฑ์ของศีลธรรม ประเพณี และค่านิยมในชุมชน หลาย ๆ อย่างเกิดขึ้นตามแนวทางของพุทธศาสนา ที่สำคัญพิธีกรรมของชาวกะทูน มีเงื่อนไขมาจาก สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ และวิถีการทำมาหากิน เนื่องจากในอดีตพื้นที่แห่งนี้เป็นพื้นที่ป่า และมีสัตว์ป่า ชุกชุม ชาวบ้านมีความเชื่อเรื่องต่าง ๆ ที่เหนือ

ธรรมชาติ ทำให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ สืบสานมาจนถึงปัจจุบัน ตามความเชื่อถือของคนในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ พิธีกรรมมีส่วนในการกล่อมเกลাজิตใจชาวบ้านให้เกิดความสงบสุข ยึดมั่นในหมู่พวกเดียวกัน

การสร้างคุณภาพชีวิต

ชาวกะทูนจึงพยายามสร้างความมั่นคงและสร้างคุณภาพชีวิตให้กลับคือมาเช่นในอดีต ทั้งนี้ชาวบ้านได้เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะของกฎธรรมชาติ ขณะเดียวกันก็มีการรวบรวมและการจัดการความรู้ต่าง ๆ เพื่อมุ่งความสำเร็จให้ชุมชนต่อไป ชาวบ้านส่วนใหญ่ในกะทูนมีการใช้ชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีการปลูกผักสวนครัวหลาย ๆ ชนิด เพาะเห็ด และเลี้ยงปลา ไว้รับประทานในครัวเรือนเพื่อลดค่าใช้จ่าย ชาวบ้านยังบอกว่าการใช้ชีวิตของคนในปัจจุบันต้องปรับตัวต้องมีการประหยัดมากขึ้น และต้องสอนให้ลูกหลานรู้จักประหยัดด้วย เพราะข้าวของมีราคาแพง ลดความหลงใหลในวัตถุนิยม บริโภคสิ่งทีผลิตได้ในชุมชน

รูปแบบการจัดการองค์ความรู้

องค์ความรู้ด้านการเกษตรหลายอย่างคงอยู่ไม่ให้หายไปจากชุมชนแม้ว่าชุมชนจะประสบกับภัยธรรมชาติ ชาวบ้านในชุมชนพยายามช่วยกันอนุรักษ์ถ่ายทอดแก่ลูกหลานให้รับรู้ และฝึกทำ ฝึกปฏิบัติ ให้เข้าใจในวิธีการต่าง ๆ อย่างชัดเจน ทั้งมีการรวมกลุ่มและเผยแพร่ให้กับเพื่อนบ้านและคนอื่น ๆ ในชุมชน ซึ่งได้นำไปใช้โดยตรงและปรับใช้ตามความเหมาะสม อาจกล่าวได้ว่าเทคนิควิธีการต่าง ๆ ชาวกะทูนจะมีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน

ชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ คือกลุ่มของสหกรณ์การเกษตรของชุมชน การตั้งกลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง เป็นต้น และมีการสร้างเครือข่ายของผู้นำระหว่างหมู่บ้าน

โครงการจัดตั้งโรงตัดเย็บเสื้อผ้าขึ้นในพื้นที่ตำบลกะทูนเพื่อสร้างรายได้เสริมให้แก่ครัวเรือน ปัจจุบันโรงงานแห่งนี้ยังมีสมาชิกในชุมชนที่ตัดเย็บเสื้อผ้าเพื่อสร้างรายได้ ส่วนใหญ่เสื้อผ้าที่ตัดเย็บจะเป็นเสื้อผ้านักเรียน รวมทั้งชุดกีฬา นอกจากนี้ยังมีการแปรรูปผลไม้จากสวน เช่น การทำทุเรียนกวน เงาะกวน ที่สำคัญในชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อผลิตสินค้าโอท็อปของชุมชน หลัก ๆ คือกลุ่มทำปลาทบต้มตากแห้ง

การจัดการองค์ความรู้ด้านการเกษตร

การเลี้ยงปลาในกระชังนับเป็นอาชีพที่เกิดขึ้นมาหลังจากมีการสร้างอ่างเก็บน้ำกะทูน ซึ่งก่อนหน้านี้มีเพียงเลี้ยงปลาบ่อดินโดยมักจะเลี้ยงปลาดุกและเป็นการเลี้ยงเพื่อบริโภคในครัวเรือน การเลี้ยงปลาในกระชังเป็นทำกันในอ่างเก็บน้ำกะทูน เป็นการเลี้ยงปลาเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนมากกว่าการเลี้ยงเพื่อบริโภคในครัวเรือน ปลาที่ชาวบ้านนิยมเลี้ยงส่วนใหญ่เป็นปลาทบต้มและปลานิล

ภาพที่ 1 การเลี้ยงปลาในกระชังในอ่างเก็บน้ำกะทูน

ชาวบ้านได้นำเอาพืชผักต่าง ๆ มาปลูกเพื่อบริโภค มีการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก มีการปลูกพืชผักแบบผสมผสาน มีการนำเอาพืชผักทั้งแบบพื้นบ้าน และพืชผักตามท้องตลาดมาปลูก พืชที่นิยมปลูก ได้แก่ ชะอม ตำลึง

ผักหวาน ถั่วงอกยาว กวางตุ้ง คื่นหีว ผักบุ้ง นอกจากนี้ยังมีการปลูกไม้ผลต่าง ๆ ทั้งเงาะ ทุเรียน มังคุด ลองกอง ฯลฯ เป็นการปลูกผสมรวมในพื้นที่เดียวกันในลักษณะสวนผสม โดยมีการเลี้ยงวัวเป็นฝูงปล่อยให้กินหญ้าบริเวณคันอ่างเก็บน้ำ ซึ่งเป็นบริเวณผืนหญ้าผืนกว้างเหมาะแก่การเลี้ยงวัวของชาวบ้าน

จัดการองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยว

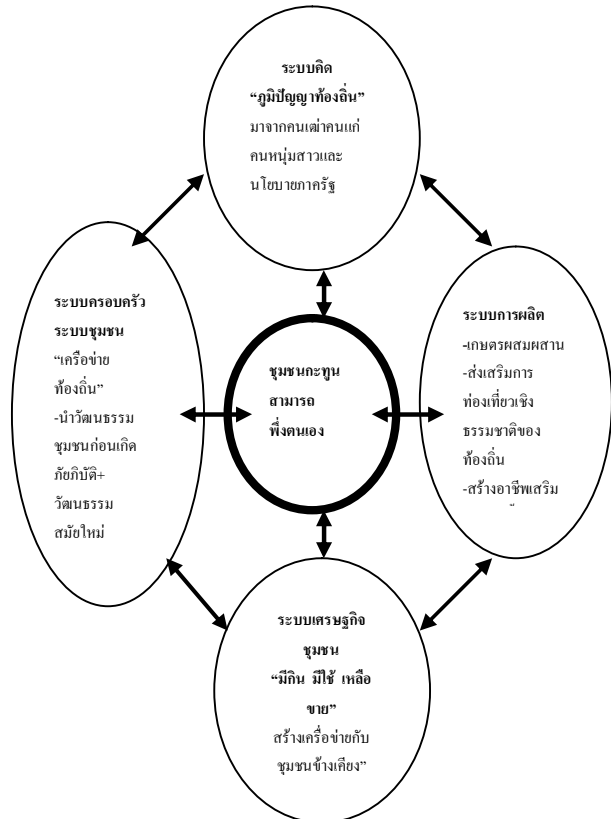
บริเวณอ่างเก็บน้ำกะทูนมีทัศนียภาพที่งดงามเป็นอย่างมาก ก่อให้เกิดการจัดองค์ความรู้ของชุมชนในเชิงการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนกะทูน โดยสมาชิกในชุมชนได้เห็นถึงความงดงามตามธรรมชาติโดยผู้นำชุมชนได้มีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นในพื้นที่หมู่ที่ 8 และหมู่ที่ 1 มีชาวบ้านหลายครัวเรือนที่สนใจเข้าร่วม โดยครัวเรือนที่สนใจนั้นร่วมจัดให้มีที่พักแบบโฮมสเตย์ขึ้นในชุมชน ในช่วงแรกของการจัดองค์ความรู้ให้แก่ชาวบ้านในเรื่องของการท่องเที่ยวดังกล่าวได้เกิดปัญหาเกี่ยวกับความพร้อมของพื้นที่และความร่วมมือของชาวบ้านในช่วงแรกสำหรับผู้เข้ามาท่องเที่ยวหรือพักค้างคืนจะได้เรียนรู้วิถีชีวิตของผู้นั้นในชุมชน ได้เยี่ยมชมสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นจุดเด่นของชุมชน และได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน ภูมิปัญญาชาวบ้านที่อยู่ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ 2 ทัศนียภาพที่งดงามบริเวณอ่างเก็บน้ำกะทูน

รูปแบบของการจัดการของชุมชนกะทูน

จากการศึกษาการจัดการวิถีการเกษตรแบบยั่งยืน ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนกะทูนสามารถประมวลออกมาเป็นรูปแบบดังนี้

ภาพที่ 3 รูปแบบของการจัดการของชุมชนกะทูน

ปัญหาด้านการเกษตรและความเป็นอยู่ของชาวกะทูนในปัจจุบัน

สำหรับปัญหาด้านการเกษตรและความเป็นอยู่ของชาวกะทูนในปัจจุบัน ได้แก่ 1) ปัญหาภัยแล้งบริเวณที่ตั้งของชุมชนบางที่เป็นที่ดอน จะมีปัญหาการขาดน้ำในช่วงฤดูแล้ง 2) ปัญหาการบุกรุกทำลายป่าไม้เนื่องจากพื้นที่กะทูนเป็นพื้นที่อยู่ติดกับภูเขาเป็นส่วนใหญ่ การบุกรุกทำลายป่าบนเขากะทูนและป่ากะเปียด ซึ่งยังมีอยู่ในปัจจุบัน ยังขาดการเอาใจจริงเอาใจของภาครัฐ หรือไม่มีการแจ้งจับกุม 3) ปัญหาการ

เปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ บางครั้งอากาศร้อนจัด แห้งแล้งจนไม่สามารถกรีดข่างทำรายได้ให้แก่ครัวเรือนได้ และในขณะเดียวกันในบางช่วงก็มีฝนตกหนักเกินไปจนไม่สามารถกรีดข่างได้ ทำให้ขาดรายได้

4) ปัญหาน้ำในเขื่อนมากเกินไปในบางช่วงเป็นอุปสรรคต่อชาวบ้านที่เลี้ยงปลาในกระชัง ทำให้ปลาช็อคตาย หรือปลาหลุดออกจากกระชัง 5) ปัญหาพื้นที่ทำกินของชาวบ้านบางราย ที่ยังคาบเกี่ยวกับพื้นที่อุทยานเขตรักษาพันธุ์สัตว์อีกทั้งยังมีการบุกรุกเข้าไปของชาวบ้าน และปัญหาราคายางพาราตกต่ำในบางช่วงซึ่งรายได้หลักของชาวกะทูนในปัจจุบันยังมาจากการทำสวนยางพารา ชาวบ้านอยากให้รัฐบาลเข้ามาดูแลในเรื่องนี้ด้วย

ff

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเป็น 2 ส่วนคือข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

ผลการศึกษาครั้งนี้ สามารถยังประโยชน์แก่ภาครัฐใช้เป็นแนวทางในการฟื้นฟูแก่ผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ ได้นำไปใช้พัฒนาและสร้างทางเลือกใหม่ให้แก่ชุมชนผู้ประสบภัยโดย

1. ภาครัฐควรปกป้องฐานทรัพยากร ภูมิความรู้ วัฒนธรรม และสนับสนุนส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ภายใต้ชุมชนเป็นเบื้องต้น

2. ควรให้ความสำคัญกับกิจกรรมของชุมชนและการพัฒนาชุมชนในระดับพื้นที่ ด้วยการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเพื่อนำไปสู่การจัดการที่มีประสิทธิภาพ อันเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

3. ควรเสริมสร้างการพึ่งพาตนเองของชุมชนท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อให้ชาวบ้านสามารถพึ่งพาตนเองได้ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และจิตใจ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยที่ติดตามเกี่ยวกับนโยบายภาครัฐที่ได้มีการจัดทำโครงการต่าง ๆ ของชุมชนผู้ประสบภัย ต่าง ๆ อันจะก่อให้เกิดผลต่อความยั่งยืนของชุมชน

2. ควรวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบของการปรับเปลี่ยนระบบนิเวศเพื่อการท่องเที่ยวในชุมชน

3. ควรวิจัยเกี่ยวกับการสร้างองค์ความรู้และเทคโนโลยีขนาดเล็กเพื่อให้ชาวบ้านใช้ในการแปรรูปผลผลิตชุมชนด้วยตนเอง ตลอดจนการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมย่อย ๆ ที่ชาวบ้านสามารถรวมกลุ่มดำเนินการได้เองในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กันยา สุวรรณแสง. (2536). **บุคลิกภาพและการปรับตัว**. กรุงเทพมหานคร : อักษรพิทยา.
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และพิทยา ว่องกุล. (2550). **วิสาหกิจชุมชนกลไกเศรษฐกิจฐานราก** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอ็ดดิสันเพรส โปรดักส์ จำกัด.
- นิเทศ ดินณะกุล. (2549). **การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2538). **มองอนาคต : บทวิเคราะห์เพื่อปรับเปลี่ยนทิศทางการสังคมไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิภูมิปัญญา.
- ประเวศ วะสี. (2542). **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2526). **หลักการพัฒนาชุมชนและหลักการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยอนุเคราะห์.
- วัฒนา สุกันต์ศิลป์. (2548). **โลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สุรางค์ จันทวานิช. (2551). **ทฤษฎีสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสรี พงศ์พิศ. (2546). **วิธีคิด วิธีทำ แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : ภูมิปัญญาไทย.
- เสรี พงศ์พิศ. (2548). **ฐานคิด**. กรุงเทพมหานคร : พลังปัญญา.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2549). **วัฒนธรรมทางเศรษฐกิจในเศรษฐกิจไร้วัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : คบไฟ.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2545). **ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการความรู้**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- Hirsch, Phillip. (1990). **Development Dilemmas in Rural Thailand**. Singapore : Oxford University Press.
- Merton, Robert K. (1968). **Social Theory and Social Structure**. New York : Free Press.
- Parson, Talcott and Smelser, Neil J. (1965). **Economy and Society**. New York : Free Press.
- Ritzer, George. (2004). **Classical sociological theory**. Americas : McGraw-Hill companies.
- Wright, Button. (1980). **Social Problems**. Vancouver : Brown and Company (Canada) Limited.